

Radosław Kaleta, *Polsko-białoruska lapsologia glottodydaktyczna*, Warszawa: Katedra Białorusienistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2015, 178 s.

Koncepcja kształtowania się pojęcia błędu językowego ma kilkudziesięcioletnią tradycję. Zainteresowanie glottodydaktyków mechanizmami wpływającymi na efektywność nauki języka obcego było związane ze wzrastającą potrzebą komunikacji między członkami różnych narodowości i kultur, często sąsiadujących ze sobą na niewielkim obszarze. Temu samemu celowi służyły wyniki analiz porównawczych, ukierunkowanych na ustalenie i przezwyciężenie barier w procesie tzw. interferencji językowej – zjawisku utrudniającego, a niekiedy wręcz uniemożliwiającego skuteczne komunikowanie się w warunkach funkcjonowania obcej kultury.

Choć badania kontrastywne w zakresie lapsologii prowadzone były na materiale różnych języków, to na bazie korpusu języka polskiego i białoruskiego – w bardzo ograniczonym zakresie. Analizując obszerną, zamieszczoną na końcu monografii R. Kalety bibliografię, nie należy mieć wątpliwości co do tego, że jej Autor jest jednym z nielicznych w Polsce ekspertów w swojej dziedzinie. Świadczy o tym wykaz artykułów naukowych jego autorstwa dotyczących wybranych, polsko-białoruskich aspektów językoznawczych, wśród których centralne miejsce zajmują między innymi takie zagadnienia, jak: polsko-białoruska homonimia językowa, polsko-białoruskie podobieństwa leksykalne, typy błędów w przekładzie polsko-białoruskim, złudne odpowiedniki polsko-białoruskie. Omawiana monografia doskonale wpisuje się w podjęty przez R. Kaletę nurt polsko-białoruskich językoznawczych badań kontrastywnych, stanowiąc niezwykle cenną pozycję, przydatną nie tylko w procesie nauki przez Białorusinów języka polskiego jako obcego, ale także nieocenioną pomocą dla autorów podręczników adresowanych do uczestników kursów języka polskiego ze Wschodu.

Wszechstronnym możliwościom praktycznego wykorzystania monografii służy jej przejrzysta struktura, obejmująca – oprócz przedmowy i wstępu – trzy rozdziały, zakończenie oraz wykaz cytowanych prac. W częściach wstępnych autor omawia problematykę monografii, wskazuje cele i metody badawcze, charakteryzuje materiały źródłowe.

Jak czytamy w *Przedmowie autorskiej*,

[...] książka adresowana jest głównie do glottodydaktyków w Polsce i na Białorusi, zajmujących się procesem uczenia się języka polskiego przez Białorusinów, choć zawarte w niej uwagi mają często charakter szerszy, gdyż mogą się odnosić do obywateli wielu państw byłego ZSRR czy nawet do wszystkich Słowian (s. 12).

We *Wstępie* stwierdzenie to zostało uzupełnione o istotne informacje dotyczące sytuacji językowej na Białorusi:

Białorusini nie są wyłącznie białoruskojęzyczni, znają język rosyjski (wielu uważa go za swój język ojczysty), więc analiza ich błędów w języku polskim jest badaniem także interferencji polsko-białorusko-rosyjskiej. Sytuacja socjolingwistyczna na Białorusi oraz zagadnienie dwujęzyczności Białorusinów to kwestie bardzo skomplikowane, które utrudniają badanie błędów glottodydaktycznych w języku polskim (s. 19).

Za cel badawczy autor

[...] obrał opisanie polsko-białoruskiej lapsologii glottodydaktycznej, czyli ukazanie mechanizmów powstawania różnego rodzaju błędów językowych występujących w języku polskim Białorusinów uczących się tego języka jako obcego (s. 15).

Celowi temu podporządkowane zostały kolejne partie monografii. W rozdziale pierwszym przedmiotem opisu są niektóre koncepcje dotyczące błędu językowego, wybrane zarówno ze słowników, jak i zaczerpnięte z prac naukowych autorstwa między innymi Franciszka Gruczy, Witolda Cienkowskiego, Hanny Komorowskiej, Aleksandra Szulca, Grażyny Bałkowskiej, Bożydara L. J. Kaczmarka, Krystyny Chomicz i Urszuli Żydek-Bednarczuk, Ewy Lipińskiej, Anny Dąbrowskiej i Małgorzaty Pasieki oraz Ryszarda Jedlińskiego. Rozdział drugi został poświęcony podstawowym różnicom między językiem polskim i białoruskim, ze szczególnym uwzględnieniem alfabetów obu języków, akcentu i wybranych form gramatycznych (paradygmatu odmiany zaimków osobowych, formom wołacza i czasu przeszłego).

Za najbardziej interesującą część monografii należy uznać rozdział trzeci, zatytułowany *Typologia błędów w ramach polsko-białoruskiej lapsologii glottodydaktycznej*, prezentujący typowe błędy osób uczących się języka polskiego. Materiały do tej części zostały zebrane i opracowane w latach 2008–2014 i pochodzą z 270 prac pisemnych, głównie wypracowań i testów egzaminacyjnych, autorstwa 130 studentów, między innymi Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców *Polonicum* Uniwersytetu Warszawskiego oraz Wydziału Filologicznego Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego w Mińsku. Wśród badanych źródeł były także zapisy rozmów z Białorusinami (studentami, tłumaczami, redaktorami, literatami, politykami) posługującymi się językiem polskim i przyjeżdżającymi do Polski na stałe lub na pewien okres w związku z wydarzeniami kulturalnymi lub naukowymi. Ogółem autor zanotował 515 typów błędów, w tym najwięcej ortograficznych (142), fonetycznych (127), fleksyjnych (122), składniowych (85), znacznie mniej – leksykalnych (26), interpunkcyjnych (9) oraz słowotwórczych (4).

Na podstawie przeanalizowanego materiału autor monografii wyróżnił cztery podstawowe grupy błędów glottodydaktycznych. Do pierwszej z nich zaliczył błędy wynikające z przenoszenia rosyjskich wyrazów i konstrukcji do języka polskiego,

do drugiej – błędy wynikające z automatycznego przenoszenia do języka polskiego elementów leksykalnych białoruskiego systemu językowego, do trzeciej – błędy wynikające z mechanicznego przyswajania języka obcego i przenoszenia w niewłaściwe miejsce form, które jako pierwsze nasuwają się użytkownikowi języka, do czwartej – błędy wynikające z wpływów innych języków, w szczególności słowiańskich (czeskiego) i języka angielskiego.

W części praktycznej oddzielnie są analizowane błędy fonetyczne (w tym akcentowe, błędy w wymowie samogłosek, spółgłosek i grup głosek), ortograficzne (pisownia łączna i rozdzielna, użycie łącznika, małe i wielkie litery), fleksyjne (między innymi błędny rodzaj gramatyczny i / lub końcówka fleksyjna w wybranych przypadkach zależnych liczby pojedynczej i mnogiej, błędne alternacje spółgłoskowe, błędne formy zaimków osobowych, nierozróżnianie rodzaju męsko- i niemęskoosobowego), błędy składniowe (między innymi błędy w orzeczeniu prostym i złożonym, błędne formy strony biernej, błędne konstrukcje z zaimkami, kalki składniowe, błędny szyk wyrazów), leksykalne (kalki, nadawanie zwrotności czasownikom polskim) oraz interpunkcyjne.

W *Zakończeniu* autor monografii przedstawił wnioski płynące z analizy zawartego w rozprawie materiału. Jako jeden z najbardziej trudnych do opanowania przez Białorusinów aspekt w nauce języka polskiego wskazał złożone przypadki odmiany wyrazów:

Niewątpliwie bardzo dużo problemów sprawia fleksja – wybranie właściwej końcówki „-a-” i „-u-” w dopełniaczu liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego. Białorusini często też zapominają o końcówce „-owi” w celowniku rzeczowników rodzaju męskiego i zamiast niej używają rodzimej końcówki „-u”. Trudne do opanowania są mechanizmy tworzenia liczby mnogiej (liczne wymiany spółgłoskowe) oraz czasu przeszłego (rozróżnianie rodzaju męsko- i niemęskoosobowego) (s. 133).

Ważnym, płynącym z przeprowadzonej analizy, wnioskiem jest stwierdzenie, że wśród Białorusinów uczących się języka polskiego źródłem wielu błędów jest nie tylko interferencja językowa, ale także brak pilności, nieuwaga, pośpiech, zmęczenie, brak koncentracji lub zrozumienia materiału, a także różny stopień zdolności językowych w tej samej grupie uczących się. Lapsologia stanowi pole badań o charakterze interdyscyplinarnym i tak też powinna być ujmowana: jako dziedzina łącząca metodologię z różnymi dziedzinami: językoznawstwa, pedagogiki, psychologii, socjologii i kulturoznawstwa.

Agnieszka Goral